

K. Kravchuk

STUDENT MISSION ORGANIZATION IN UKRAINE IN 1920th

Processes of restoration, activity and liquidation of students mission organizations were examined in the article. Particularly, attention was focused on the following: forms, methods and ways of their activity; participation in management of high education establishment of student, faculty and course committees. Development of student self administration.

Key words: student mission organization, academy organizations, economic organizations, political organizations, students trade unions, proletarian student organizations.

© Х. Кравчук

Надійшла до редакції 18.09.2009

УДК.37.477

ПОЛІТИЧНІ ОРГАНІЗАЦІЇ СТУДЕНТІВ В ІНДУСТРІАЛЬНО–ТЕХНІЧНИХ ВИЩИХ НАВЧАЛЬНИХ ЗАКЛАДАХ УСРР У 1920–ті роки

ОЛЕНА ВАСИЛЕНКО,

аспірант Донецького національного технічного університету

У статті розглядається діяльність партійних та комсомольських осередків індустріально-технічних ВНЗ, спрямована на політичне підкорення вищої школи, розгортання політичних репресій проти викладачів і непролетарської частини студентства та протидію організаціям загальностудентського представництва.

Ключові слова: партійні осередки, комсомольські осередки, індустріально-технічні вищі навчальні заклади.

Постановка проблеми. Деполітизація життя у ВНЗ незалежної України та заборона діяльності у вищих навчальних закладах політичних партій, випливали як із сучасних прикладів демократичного розвитку країн, так і з власного негативного досвіду в минулому, у тому числі в 1920-х роках, коли були утворені перші осередки Комуністичної партії в інститутах та технікумах. Вивчення й аналіз цього досвіду залишається й до сьогодні актуальним.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Діяльність студентських політичних угруповань у 1920-ті роки розглядалась у роботах В. В. Липинського, М. М. Кузьменка, М. А. Бистрова та інших, проте окремо ця проблема на прикладі університетів та галузевих ВНЗ ще не вивчалася.

Мета статті - вивчення діяльності первинних партійних і комсомольських організацій в індустріально-технічних ВНЗ УСРР.

Виклад основного матеріалу. Політика Комуністичної партії в індустріально-технічних ВНЗ повинна була впроваджуватися студентськими політичними організаціями. В індустріально-технічних інститутах і технікумах створювались два типи політичних угруповань - осередки Комуністичної партії й осередки Комуністичної спілки молоді. Перший пар-

тійний осередок було створено у вересні 1920 року в Харківському технологічному інституті (ХТІ), до складу якого увійшло 16 студентів-комуністів. У цей же час був сформований партійний осередок Катеринославського гірничого інституту, який у грудні 1921 року нараховував 43 члени КП(б)У. Одним із найбільших партійних осередків серед технічних ВНЗ був осередок Харківського інституту народно-господарства (ХІНГ), який у грудні 1921 року налічував 150 осіб, 100 з яких було прийнято до лав КП(б)У безпосередньо в інституті [2].

У грудні 1922 року партосередки ХІНГ та ХТІ нараховували відповідно 293 та 257 членів і кандидатів у члени КП(б)У, тому в цей час ЦК КП(б)У приймає рішення про тимчасове прикріплення деяких комуністів із індустріально-технічних ВНЗ до інших інститутів і технікумів, де були малі та слабкі партійні осередки [3]. У 1922 році поступово зростають партійні осередки індустріально-технічних ВНЗ Києва, Одеси, Юзівки. Так, в Одеському політехнічному інституті восени 1922 року за рахунок нового набору чисельність комуністів зросла до 47 осіб, а в Київському - до 50 осіб [4]. У Донецькому гірничому технікумі вже в травні 1921 р., через місяць після його відкриття, було утворено партійний осередок,

№ 8 (99) листопад 2009 р.

який складався лише з 3 осіб. Через два роки чисельність комуністів у Донттехнікумі збільшилася до 46, а в 1924 р. - становила 103 члени КП(б)У [5].

Створення та діяльність партійних осередків індустріально-технічних ВНЗ відбувалися під безпосереднім керівництвом ЦК КП(б)У. 14 жовтня 1922 р. було затверджено інструкцію "Про роботу партійних осередків ВНЗ". Первинним партійним осередком, за цією інструкцією, уважався осередок інституту чи технікуму. У великих ВНЗ, де були факультети та відділення, дозволялось створювати окремі факультетські партосередки, які були підпорядковані партійній організації інституту. Осередки створювались при наявності 3 членів КП(б)У, а при наявності 3 кандидатів у члени КП(б)У дозволялось відкривати кандидатський осередок. На чолі первинної парторганізації знаходилося бюро в складі 3-5 осіб. Крім того, інструкція висувала загальні завдання й напрями діяльності партосередків ВНЗ, головним із них було поширення комуністичного впливу на студентську молодь та політичне підпорядкування вищої школи [6].

20 жовтня 1922 р. ЦК КП(б)У затвердив циркуляр "Про боротьбу з буржуазною ідеєю у вищих навчальних закладах". Цей циркуляр зобов'язував партосередки ВНЗ розгорнути боротьбу з буржуазною ідеєю, вести постійну роботу серед студентів з підтримки авторитету немарксистських професорів, створювати гуртки з вивчення марксизму, вивчати суспільні науки з позиції марксистської теорії [7]. 14 грудня 1922 р. ЦК КП(б)У затвердив циркуляр про посилення партійної роботи у вищих навчальних закладах, який передбачав створення загальноміських об'єднань комуністичного студентства на основі положень статуту ЦК КП(б), розгортання роботи з вивчення нового статуту, підбір кандидатур до керівних органів ВНЗ [8].

Зазначені інструкції та циркуляри були націлені на розпалювання класової ворожнечі та суспільної напруги в колективах студентів і викладачів. Інституту й технікуму повинні були перетворитися з місця, де отримують знання, на арену політичної боротьби. Головну роль у політичному підкоренні вищої школи партійне керівництво надавало партосередкам ВНЗ. Проте на самому початку 1920-х років партосередки ще не мали реального впливу на життя у вищій школі. Часто вони самі потребували організаційної та теоретичної підтримки ззовні. Так, у березні 1922 р. на зборах комуністів-студентів м. Києва було зазначено, що в Київському політехнічному інституті та Київському інституті народного господарства партійних осередків практично не існує. У КПІ зареєструвалось 5, а в КІНГ - 6 комуністів, хоча їх удесятеро більше [9].

Зважаючи на вказані явища, у середині 1922 р. ЦК ВКП(б) у листі до ЦК КП(б)У забор'язав провести перереєстрацію комуністів ВНЗ [10]. У різних інду-

стріально-технічних ВНЗ перереєстрація комуністів проходила по-різному. У Київському політехнічному інституті її було завершено в листопаді 1922 р. і на кожного студента-комуніста заведена карта обліку, а в Харківському технологічному інституті цю роботу було практично зірвано [11]. 20 листопада 1922 р. на засіданні комісії організаційного відділу Харківського губкому КП(б)У, де розглядалося питання про перереєстрацію студентів-комуністів ХТІ, вирішили створити комісію із 6 осіб для проведення перереєстрації [12]. Завдяки вказаним заходам на початку 1923 р. перереєстрація студентів-комуністів в індустріально-технічних ВНЗ було завершено. Проте створені партійні осередки були організаційно слабкими та бездіяльними. Так, ЦБКС у листопаді 1922 р. вивчало роботу партосередків ХТІ та Інституту народного господарства і дійшло висновку, що "їх робота взагалі слабка, немає ядра та згуртованості" [13]. Слабку організаційну роботу партосередків Одеського політехнічного інституту та Одеського інституту народного господарства в січні 1923 р. констатував голова ЦБКС. Він зазначив, що "вказані партосередки слабкі, секретарі партосередків не працюють, а всю роботу за них виконують політкомісари ВНЗ" [14]. Незадовільною роботу партійних осередків індустріально-технічних ВНЗ Київщини було визнано на засіданні бюро Київського окрвиконкому в лютому 1923 р., яке також зазначало, що всередині найтісніших осередків немає єдності, а є непорозуміння та сварки [15].

У 1927 р. газета "Студенти Жовтня" аналізувала етапи становлення партійного осередку Харківського інституту народного господарства й виділяла три періоди його розвитку. Перший період (1921-1923 рр.) - організаційне становлення і зростання чисельності. Другий період (1923-1925 рр.) - політична полеміка, дискусії, внутрішньопартійна криза, зменшення зростання. Третій період (1925-1927) - подолання опозиції, чисельне зростання [16]. Ця періодизація цілком відповідає тим процесам, що відбулися в студентських партосередках індустріально-технічних ВНЗ. Якщо в 1923-1924 навчальному році члени й кандидати в члени КП(б)У в індустріально-технічних інститутах і технікумах складали 7,6 %, то в 1926-1927 навчальному році - уже 16,1 % [17]. Це були максимальні показники кількості комуністів серед усіх напрямів підготовки фахівців за винятком соціально-економічної освіти. Зростання партійних рядів відбулось саме в перший та третій періоди розвитку партійних осередків. Якщо в перший період збільшення чисельності комуністів в індустріально-технічних інститутах і технікумах відбулось за рахунок припливу членів КП(б)У іззовні, шляхом нових наборів студентів до ВНЗ, то в третій період збільшення їх чисельності стало наслідком прийому нових членів безпосередньо в партосередках ВНЗ.

Таблиця 1. - Динаміка прийому в члени й кандидати в члени КП(б)У в індустріально-технічних ВНЗ у 1923-1930 рр. [18]

1923-24	1924-25	1925-26	1926-27	1927-28	1928-29	1929-30
1,3 %	7,2 %	8,8 %	8,4 %	11,5 %	15,1 %	24,7 %

Як видно з табл. 1, у 1923-1924 навчальному році прийом нових членів до лав КП(б)У в індустріально-технічних ВНЗ фактично не відбувався, а їхня кількість складала лише 1,3 % від загальної чисель-

ності комуністів. Проте надалі залучення нових членів до Комуністичної партії має стійку динаміку й у 1928-1929 навчальному році досягає 15,1 %. Слід також зазначити, що на 1 жовтня 1926 р. комуністи

в індустріально-технічних ВНЗ складали 32,86 %, серед яких 61,6 % становили робітники [19].

Намагання нової влади наповнити комуністами індустріально-технічні ВНЗ на початку 1920-х рр. виглядало авантюрою, оскільки на 1 січня 1922 р. 88 % комуністів УСРР мали лише початкову освіту або були цілком неписьменними [20]. Тому прийом робітників, що навчалися в індустріально-технічних ВНЗ до лав КП(б)У, який розпочався в 1924-1925 навчальному році, виглядав логічно - майбутні "командири виробництва" мали бути ідейно загартованими провідниками політики Комуністичної партії. У 1926-1927 навчальному році прийом нових членів до лав КП(б)У в індустріально-технічних ВНЗ значно збільшився за рахунок залучення членів ЛКСМУ. Проте спеціально розроблена анкета комсомольця, який вступав до лав Комуністичної партії, передбачала, що майбутній кандидат мав пройти співбесіди та затвердження в п'яти інстанціях. Така процедура вступу до лав КП(б)У комсомольської студентської молоді розтягувалась на два роки [21].

Зростання чисельності партійних осередків у другій половині 1920-х рр. також відбувалось за рахунок прийому до інститутів і технікумів абітурієнтів-комуністів. Так, у 1927-1928 навчальному році до індустріально-технічних інститутів було зараховано 31,4 % членів КП(б)У, а в індустріально-технічні технікуми потрапило 11,5 % комуністів. Ці показники вдсятеро перевищували аналогічні дані в художній освіті, у п'ятеро - у медичній, утричі - у сільськогосподарській та педагогічній [22].

Нові комуністичні сили сприяли чисельному зростанню партосередків. Так, на 7 листопада 1927 р. з 2192 студентів Харківського технологічного інституту 539 осіб були членами Комуністичної партії. За соціальним походженням переважали робітники (63,9 %) та службовці (22,6 %), за національністю - українці (46 %) та росіяни (32 %). З усього складу партколективу ХТІ було лише 25 жінок [23]. У Київському політехнічному інституті в 1929 р. із 2465 студентів комуністи становили 602 особи, серед яких також переважали робітники (61 %) та українці (49 %) [24].

Від самого початку свого існування партосередки розпочинають адміністративне втручання в діяльність керівних органів ВНЗ та органів, що організовували методичну та навчальну роботу. На початку 1920-х рр. це втручання виглядало як допомога в діяльності політичного комісара ВНЗ, який був представником державної влади. Такі вказівки партійним осередкам ВНЗ були доведені в інструкції про партійну роботу осередків ВНЗ у жовтні 1922 р. Так, у розділі інструкції "Взаємовідносини осередків з адміністративним персоналом" зазначалось, що осередок не втручається безпосередньо в діяльність адміністративного персоналу, а у випадку виявлення фактів відхилення від лінії партії він повинен зробити подання політкомісару [25]. Проте часто партосередки індустріально-технічних ВНЗ порушували цю інструкцію й безпосередньо займалися адмініструванням. Так, газета "Червоний технолог" сповіщала, що партосередок Харківського технологічного інституту тільки в 1923 р. узяв курс на відокремлення адміністративної роботи від партійної й невтручання в управлінську діяльність [26]. Тенденції адміністративного свавілля та адміністративного нагляду, переслідування професури з боку партійних осередків у 1925 р. набули загрозливих розмірів. Саме тому в 1925 р. перша Всесоюзна нарада партосередків ВНЗ констатувала, що партосередки вищих навчальних закладів припускаються грубого адмі-

ністративного втручання в роботу навчальних та адміністративно-господарських органів ВНЗ, ігнорують безпартійних та відвертаються від них [27]. Фактично в індустріально-технічних ВНЗ була сформована особлива каста, яка мала необмежені можливості й ігнорувала загально визнані норми життя у вищій школі.

Саме тому у вересні 1925 р. Політбюро ЦК КП(б)У прийняло рішення, яке регламентувало взаємовідносини студентських партосередків із органами управління ВНЗ, професурою, безпартійними масами, а також встановлювало обов'язкове виконання студентами-комуністами своїх академічних обов'язків [28]. Проте ці рішення керівних органів Комуністичної партії певний час залишались на папері, а партосередки ВНЗ за інерцією продовжували вчиняти заборонені зверху дії. Так, у довідці про обстеження діяльності партійних осередків ВНЗ у липні 1926 р. ми знаходимо факти грубого втручання партосередків ХТІ і КПІ в адміністративну діяльність правлінь ВНЗ та відсторонення від посад окремих професорів [29].

У 1927-1928 навчальному році партійному керівництву все-таки вдалось угамувати безлад з боку партосередків ВНЗ. У цей час партосередки ХТІ та Харківського геодезичного інституту почали скаржитися на те, що Правління ВНЗ їх повністю ігнорують і навіть не запрошують до розгляду питань із розбудови інститутів [30]. У травні 1927 р. організаційне бюро ЦК КП(б)У в резолюції "Про роботу партосередків ВНЗ" зазначало, що взятий партією курс на те, щоб осередки відмовились від втручання в адміністративно-управлінську роботу ВНЗ, сприяє оздоровленню відносин між партосередками і Правліннями [31].

Другою студентською політичною організацією, яка була створена в 1920-их роках в індустріально-технічних ВНЗ, була Комуністична спілка молоді України (КСМУ). Комсомол, за задумом комуністичного керівництва країни, був створений як помічник та найближчий резерв КП(б)У. Головною метою діяльності КСМУ в індустріально-технічних ВНЗ було поширення впливу на студентську молодь, яка на самому початку 1920-х років знаходилась на ідейних позиціях меншовиків та есерів. Перший комсомольський осередок, що з'явився в індустріально-технічних ВНЗ та й узагалі в студентському середовищі, був осередок Харківського технологічного інституту, який у квітні 1921 року нараховував лише 9 осіб серед 2 тисяч студентів [32]. Комсомольський осередок ХТІ був слабким і знаходився під "захистом" політкомісара та партійного осередку інституту. У цьому ж році переважно на робітничих факультетах були створені комсомольські осередки Донецького гірничого технікуму, Катеринославського гірничого інституту, Одеського та Київського політехнічних інститутів.

У листопаді 1922 року в циркулярі ЦК КСМУ "Про роботу серед учнів" була закріплена організаційна форма роботи серед учнівської молоді, якою став осередок спілки. Спілки комсомолу створювались на робітничих факультетах технікумів та інститутів і мали право прийому до спілки [33]. Проте в перші роки свого існування комсомольські осередки індустріально-технічних ВНЗ існували швидше на папері. У грудні 1922 року бюро Київського губкому КП(б)У на своєму засіданні констатувало, що комсомольська робота серед студентів ведеться частково лише на робітфаках [34].

Система відряджень дозволила комсомольським органам надсилати на навчання своїх представників,

завдяки чому почався приплив до ВНЗ комуністичної молоді. Так, у 1923 році комсомольський осередок ХТІ складав уже 18,2 % від загальної кількості студентів [35]. Аналогічними темпами зростав осередок Донецького гірничого технікуму, який у листопаді 1921 року нараховував 42 комсомольці, а у вересні 1924 року - уже 105 [36].

На початку 1924 р. журнал "Студент революції" зазначав похваллення комсомольської роботи в індустріально-технічних інститутах та технікумах, де в середньому на один осередок припадало 132 комсомольці. Це був найвищий показник із усіх напрямів освіти, який у 2-3 рази перевищував показники в медичних, педагогічних та сільськогосподарських інститутах і технікумах [37].

Слід зазначити, що поступове збільшення комсомольських осередків не призводило до покращення їх суспільної роботи та впливу на студентську молодь. Журнал "Комсомолец-агітатор" у 1926 році проаналізував стан справ у комсомольських осередках і дійшов висновків, що "комсомольці політично слабо підготовлені..., комсомольські збори відбуваються нецікаво і мляво, не викликають інтересу у загалу комсомольців..., комсомольські осередки без зовнішньої підтримки взагалі не здатні провести комсомольські збори" [38].

Такий стан справ у комсомольських осередках мав свої причини. По-перше, у першій половині 1920-х років комсомольський вік складав 23 роки. Зважаючи на те, що на початку 1920-х років до ВНЗ за системою відряджень приймали осіб, що були старші цього віку, то особливої бази для чисельного зростання в комсомольських осередках не було.

По-друге, комсомол як самодіяльна організація молоді в цей час утратив організаційну самостійність і знаходився в безпосередньому підпорядкуванні партійним комітетам. У 1925 році ЦК КП(б)У провів обстеження діяльності осередків КСМУ індустріально-технічних ВНЗ. У довідці до ЦК КП(б)У із цього приводу зазначалось, що "комсомольські осередки працюють слабо тому, що їх затьмарюють партійні осередки. В технікумах, де комсомольські осередки чисельно переважають партійні, стан справ трошки кращий" [39].

По-третє, за допомогою комсомолу до ВНЗ потрапляли особи, які були далекі від тих ідей, що спо-

вувала організація. Зокрема у звіті до ЦК КП(б)У "Про роботу в індустріально-технічних ВНЗ" у жовтні 1924 року зазначалось, що в інститутах Харкова, Києва та Одеси в ході набору студентів вирізнялась значна група комсомольців, які навмисно поставили за мету використати членство в КСМУ для вступу до ВНЗ [40]. Слід зазначити, що саме в цей час, після смерті В. І. Леніна, розпочалось масове залучення молоді до комсомолу і цілком слушно, що багато осіб використали цей шанс суто з корисних міркувань. 1925 року розпочався масовий вплив молоді з комсомолу. За перше півріччя 1925 року за поданими заявами комсомольські осередки лише на Харківщині залишило 13,5 тисяч комсомольців, переважно робітників (9 тисяч). Майже 1 тисячу з них складала студентська молодь [41]. Зважаючи на ці обставини, VI Всеукраїнський з'їзд ЛКСМ (квітень 1926 року) підкреслив необхідність старанного підбору комсомольців, які надсилаються до ВНЗ, і засудив замкненість комсомольських осередків ВНЗ [42].

У лютому 1928 р. відбулася нарада секретарів комсомольських осередків ВНЗ при ЦК ЛКСМУ, де, зокрема, було вказано на зменшення темпів зростання чисельності комсомольських осередків, особливо в індустріально-технічних ВНЗ, де майже відсутня база для подальшого зростання організації [178]. На цю проблему звернув увагу й липневий пленум ЦК ВКП(б) 1928 р., який підкреслив необхідність подальшого розвитку процесу "помолодшання ВНЗ" і зростання ролі комсомолу у вищій школі [43].

Набір студентів до індустріально-технічних ВНЗ за системою куріального представництва дав необхідну вікову базу для подальшого зростання чисельності комсомольських осередків. Так, у 1927-1928 навчальному році до Одеського політехнічного інституту було зараховано 132 члени ЛКСМУ, серед яких 43,9 % були робітниками [44]. На лютий 1928 р. комсомольський осередок Дніпропетровського гірничого інституту складав 452 члени, із яких 416 осіб були студентами, а на 7 листопада цього ж року комсомольський осередок ХТІ зріс до 600 осіб (28,7 % від загальної кількості студентів) [45]. Аналогічними темпами зростав комсомольський осередок Донецького гірничого інституту, де в кінці 1929 р. кожен другий студент був комсомольцем [46].

Таблиця 2. - Динаміка прийому членів ЛКСМУ до індустріально-технічних ВНЗ у 1923-1929 рр. [47]

1923-1924	1924-1925	1925-1926	1926-1927	1927-1928	1928-1929
9,0 %	20,5 %	26,5 %	27,6 %	29,8 %	30,5 %

Із табл. 2 видно, що впродовж періоду, що вивчається, постійно збільшувався відсоток зарахованих на навчання комсомольців. Якщо в 1923-1924 навчальному році він складав лише 9,0 %, то в 1928-1929 навчальному році зріс більш ніж утричі (30,5 %). Значне зростання прийому комсомольців на навчання в 1924-1925 рр. було наслідком так званого "ленінського призову" молоді до ЛКСМУ, а збільшення комсомольців у лавах абітурієнтів у 1927-1928 навчальному році стало наслідком уведення системи "куріального представництва", яка відкрила шлях до навчання талановитій молоді.

Якщо порівняти темпи залучення до індустріально-технічних ВНЗ комсомольської молоді, то вони були значно вищі, ніж у середньому по Наркомосу,

а якщо порівняти темпи залучення комсомольців до індустріально-технічних технікумів й інститутів, то перевага була на боці перших.

Зростання чисельності комсомольських осередків індустріально-технічних інститутів і технікумів суттєво вплинуло на активізацію їх діяльності. Як і раніше, комсомольські осередки дзеркально копіювали організаційну структуру, форми, методи й засоби діяльності партійних осередків. У кращому випадку комсомол асистував партійним осередкам у проведенні так званих "чисток" соціального складу студентства, займався пошуком "ворогів" серед студентів та викладачів, впроваджував у студентське середовище марксистську ідеологію. Проте в кінці 1920-х років, коли ЦК КП(б)У розгорнув бороть-

бу за підвищення якості знань, комсомольські осередки індустріально-технічних ВНЗ зуміли стати на чолі цього руху.

Отже, комсомольські осередки індустріально-технічних вищих навчальних закладів чисельно зростали та зміцнювались організаційно, що стало наслідком політики Комуністичної партії щодо залучення робітничої молоді до вищої школи, а також завдяки відкриттю доступу до інститутів і технікумів талановитої молоді. Проте суспільна діяльність комсомольських осередків була слабкою, оскільки вони намагались дублювати напрямки діяльності партійних осередків і не мали змоги самостійно планувати й організувати свою роботу.

Висновок

Таким чином, політичні організації студентів та працівників індустріально-технічних навчальних закладів, представлені осередками та первинними організаціями Комуністичної партії та Комуністичної спілки молоді повним чином відтворювали політику компартії, спрямовану на диференціацію працівників і студентів за ознакою партійної приналежності.

Незважаючи на декларовану вищими партійними документами заборону партійним первинним організаціям ВНЗ втручатися в адміністративно-господарську діяльність та навчальний процес останніх, ця заборона повсюдно цинічно порушувалася. А масові кампанії залучення молоді до лав комсомолу стали причиною того, що велика кількість молодих людей ставали комсомольцями не за переконаннями, а з метою отримати додаткові пільги при вступі до навчального закладу.

ЛІТЕРАТУРА:

1. Липинський В. В. Становлення і розвиток нової системи освіти в УСРР у 20-ті роки / В. В. Липинський. - Донецьк, 2000. - 248 с.; Липинський В. В. Студенческие организации Украины: история и современность / В. В. Липинський. - Донецьк, 1991. - 138 с.; Бистров М. А. Керівна роль КП(б)У в галузі вищої освіти в період будівництва соціалізму 1917-1937 рр. / М. А. Бистров. - Харків : Вища школа, 1974. - 142 с.
2. В вузах України // Студент революції. - 1922. - № 1. - С. 89.
3. Центральний державний архів громадських об'єднань (далі ЦДАГО) України. - Ф. 1. - Оп. 20. - Спр. 1075. - Арк. 154.
4. В вузах України // Студент революції. - 1923. - № 2-3. - С. 118.
5. Історія Донецького державного технічного університету. - С. 16.
6. ЦДАГО України. - Ф. 1. - Оп. 20. - Спр. 1076. - Арк. 48-50.
7. ЦДАГО України. - Ф. 1. - Оп. 20. - Спр. 993. - Арк. 104.
8. ЦДАГО України. - Ф. 1. - Оп. 20. - Спр. 1446. - Арк. 45.
9. ЦДАГО України. - Ф. 1. - Оп. 20. - Спр. 1075. - Арк. 176.
10. ЦДАГО України. - Ф. 1. - Оп. 20. - Спр. 1020. - Арк. 127.
11. ЦДАГО України. - Ф. 1. - Оп. 20. - Спр. 1075. - Арк. 171.
12. ЦДАГО України. - Ф. 1. - Оп. 20. - Спр. 1020. - Арк. 125.
13. ЦДАГО України. - Ф. 1. - Оп. 20. - Спр. 1076. - Арк. 112.
14. ЦДАГО України. - Ф. 1. - Оп. 20. - Спр. 1680. - Арк. 1.
15. Київський облдержархів. - Ф. 1048. - Оп. 1. - Спр. 32. - Арк. 2; Спр. 94. - Арк. 3.
16. Кустолян А. В рядах партії / А. Кустолян // Студент Жовтня. - 1927. - 5 листопада.
17. ЦДАГО України. - Ф. 1. - Оп. 20. - Спр. 2703. - Арк. 3.
18. Центральний державний архів вищих органів влади та управління (далі ЦДАВО) України. - Ф. 166. - Оп. 8. - Спр. 93. - Арк. 47; Оп. 9. - Спр. 856. - Арк. 48.
19. ЦДАГО України. - Ф. 1. - Оп. 20. - Спр. 2703. - Арк. 27.
20. Липинский В. В. Студенческие организации Украины: история и современность / В. В. Липинський. - Донецьк, 1991. - С. 35.
21. ЦДАГО України. - Ф. 1. - Оп. 20. - Спр. 2703. - Арк. 30.
22. ЦДАГО України. - Ф. 1. - Оп. 20. - Спр. 2703. - Арк. 4.
23. Парколлектив в цифрах // Красный технолог. - 1927. - 7 ноября.
24. Социальный состав студентов КПИ // Студент революції. - 1930. - № 24. - С. 10.
25. ЦДАГО України. - Ф. 1. - Оп. 20. - Спр. 1076. - Арк. 55.
26. Красный технолог. - 1927. - 7 ноября.
27. Итоги Всесоюзного вузовского партсовещания при ЦК РКП(б) // Студент революції. - 1923. - № 2-3. - С. 118.
28. Липинский В. В. Указ. праця. - С. 37-38.
29. ЦДАГО України. - Ф. 1. - Оп. 20. - Спр. 2703. - Арк. 31.
30. Очередные задачи партячеек вузов // Студент революції. - 1923. - № 2-3. - С. 118.
31. Студент революції. - 1923. - № 2-3. - С. 118.
32. К пятилетнему юбилею ячейки КСМУ // Красный технолог. - 1927. - 14 марта.
33. ЦДАГО України. - Ф. 1. - Оп. 20. - Спр. 1513. - Арк. 42.
34. ЦДАГО України. - Ф. 1. - Оп. 20. - Спр. 1126. - Арк. 137.
35. ЦДАВО України. - Ф. 166. - Оп. 3. - Спр. 221. - Арк. 59.
36. Історія Донецького державного технічного університету. - С. 16.
37. Марченко Д. Комсомол и вузы / Д. Марченко // Студент революції. - 1924. - № 6. - С. 5.
38. Пикалов Ф. Борьба за здорового студента / Ф. Пикалов // Комсомолец-агитатор. - 1926. - № 5. - С. 57.
39. ЦДАГО України. - Ф. 1. - Оп. 20. - Спр. 2703. - Арк. 32.
40. ЦДАГО України. - Ф. 1. - Оп. 20. - Спр. 1839. - Арк. 125-128.
41. ЦДАГО України. - Ф. 1. - Оп. 20. - Спр. 2476. - Арк. 4-7.
42. Работа комсомола в вузах // Студент революції. - 1926. - № 4. - С. 1.
43. Итоги совещания вузовских ячеек при ЦК ЛКСМУ // Красный технолог. - 1928. - 8 февраля.
44. До всіх осередків комсомолу ВНЗ // Студент революції. - 1928. - № 6. - С. 101.
45. Савицький К. Лице осередку / К. Савицький // Студент Жовтня (Одеса). - 1928. - 5 квітня.
46. Лице нашої організації у цифрах // Студент Жовтня (Дніпропетровськ). - 1928. - 9 лютого; Как мы завоевали наш вуз // Красный технолог. - 1928. - 6 ноября.
47. ЦДАВО України. - Ф. 166. - Оп. 8. - Спр. 92. - Арк. 47.

O. Vasylenko

POLITICAL ORGANIZATIONS OF STUDENTS IN INDUSTRIAL AND TECHNICAL HIGHER EDUCATIONAL INSTITUTIONS OF UKRAINE IN 1920th

The article deals with the activity of the Party and Komsomol nuclei in the industrial and technical higher educational institutions. This activity was directed to political subordination of the higher educational institution, to realization of political repressions against lecturers and some part of students and to anti-action all students' organizations.

Key words: party organizations, Komsomol organizations, industrial and technical higher educational institutions.

© О. Василенко

Надійшла до редакції 23.09.2009

№ 8 (99) листопад 2009 р.